

UMĚNÍ A AUTORSKÉ PRÁVO

*Viktoriya Kudilchak,
Studentka 1. ročníku
Obor: Obchodní ruština
Pedagogická fakulta
Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem*

Práce *Umění a autorské právo* nahlíží na aktuální otázku ochrany uměleckého díla s pomocí autorského práva. Postupně je představována problematika ochrany autorského práva a ontologie uměleckého díla, ochrany duševního vlastnictví, otázka plagiátorství zveřejnění, která nám pomůže nadále využívat poznatků k ochraně duševního vlastnictví. V práci je věnována pozornost některým aktuálním problémům ochrany autorského práva, které mají dopad jak na prostředí umělecké, tak i právní.

Předmětem práce *Umění a autorské právo* je filozofická ontologie uměleckých děl a jejich vztah k autorskému právu.

V oblasti humanitárních prací vědeckých, uměleckých, literárních a uměleckých aktivit ve své rámce jsou největší. Rozvoj vědy, literatury a kultury vedl ke vzniku různých druhů tvořivosti v této oblasti. Důležitou roli ve formování společnosti a jejich

²⁰Ortutay, Tivadar: Két világháború sodrában. Veszprém: Pannon, 1986, p. 203.

²¹Stark, Tamás: Magyar foglyok a Szovjetunióban. Budapest: Lucidus, 2005, p. 52.

jednotlivých členů sehrála široká škála umění a také kultura obecně. Stát podporuje rozvoj vědy, literatury a umění. Občanům je zaručena svoboda literární, umělecké a technické tvořivosti a ochrana jejich práce.

Ochrana práv umělců se v dnešní době jeví jako jeden z běžných aspektů právní ochrany, což vedlo k definování tvůrčí lidské činnosti, zakotvené ve většině moderních právních řádech. V případě problematiky ochrany autorských práv v minulosti byla hlavním problémem neexistence jakékoliv právní úpravy v této oblasti.

Právní institut vlastnictví byl znám již v dobách antického Říma. O skutečné právní ochraně autorských děl můžeme však poprvé hovořit až v roce 1710, kdy byl vydán anglický *Zákon královny Anny* (*Statute of Anne.*)[7], všeobecně uznávaný jako první autorský zákon na světě.

Autorské právo je teritoriálně vymezeno, tj. každý stát na světě má své autorské právo, i když vychází z jistých mezinárodně platných směrnic.

Nejdůležitější základní mezinárodní smlouvou je *Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl z roku 1886* [8], dále *Římská úmluva z roku 1980* [9]. Od roku 1996 zatím žádná další smlouva nebyla přijata [10].

Koncem osmnáctého a v průběhu devatenáctého století se však chápání autorského práva začalo měnit pod vlivem romantických představ o kreativitě a originalitě; výsledkem byl například výrok Samuela Johnsona, že právo autora je „metafyzické“ povahy – je to „takřikajíc právo stvoření“ (Boswell 1934 – 1964: 259). V devatenáctém století tak Nathaniel Shaler prohlásil autora za člověka, „který z nicoty vyvede dítko svých myšlenek“, a který proto „svůj majetek drží – tak jako Bůh drží svůj – právem stvoření“ (Shaler 1878: 9). A v podobném duchu podotýká Paul Goldstein, dnes přední americký odborník na autorské právo, že smyslem autorského práva je „zachovat kreativní podmínky, které jedinci dovolují vytvořit jakoby z ničeho a s vynaložením upřené a pohlcující práce *Apalačske jaro, Fiestu, Občana Kanea*“ (Goldstein 1991: 110) [3.s.364-365]. V posledních několika desetiletích se stává autorský zákon jedním z rychle se rozvíjejícím právním odvětvím.

Kopírování, sdílení, stahování hudby, filmů, softwaru, knih v elektronické podobě, je možná to nejlepší, co lidská kulturní společnost mohla rozšířením počítačů získat, ale zároveň se ale stávají zdrojem počítačového pirátsví.

Předmětem ochrany autorského práva je individuální tvůrčí činnost autora, která je zachycena v objektivně vnímatelné podobě. Právním předpisem, upravujícím autorská práva v České republice, je **zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů** (dále jen «autorský zákon», případně «AutZ»).

Autorský zákon upravuje:

- práva autora k jeho dílu;
- práva související s právem autorským;
- práva pořizovatele k jím pořízené databázi;
- ochranu práv upravených autorským zákonem;
- kolektivní správu práv autorských a práv souvisejících s právem autorským[1].

Právním předpisem, upravujícím autorská práva v Ukrajině, je **zákon č.3792-12 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským**.

Autorský zákon upravuje rozsah vlastnických práv a podmínek ochrany autorského práva a práv s ním souvisejících. Tento okruh je definován § 15 majetkových práv autorů děl vědy, literatury a umění. Autor či jiná osoba, která má autorská práva, má právo dílo užít v jakékoli formě a jakýmkoli prostředky.[2]

Autorský zákon ve své podstatě obsahuje celou řadu významných ontologických předpokladů.

Ontologie uměleckého díla je teorií zabývající se obecně tím, k jakému druhu umělecké dílo patří. Na tuto problematiku lze nahlížet pomocí tří otázek:

1) Do jaké ontologické kategorie, či kategorií umělecké dílo náleží?

2) V jakém vztahu je umělecké dílo k ostatním objektům?

3) Jaká je vnitřní struktura uměleckého díla? [3.s.341].

Vycházejíc z obecných ustanovení autorského zákona lze za nejdůležitější z nich považovat:

- 1) Umělecké dílo je duševním výtvorem. (§ 2 odst. 2 AutZ).
- 2) Umělecké dílo je jedinečné. (§ 2 odst. 1 AutZ).
- 3) Umělecké dílo je výsledkem tvůrčí činnosti autora. (§ 2 odst. 1 AutZ).
- 4) Je nezbytné odlišovat umělecké dílo od jeho rozmnoženin. (§ 24 odst. 3 AutZ).
- 5) Je nutné odlišovat formu díla od jeho obsahu. (§ 13 odst. 1 a 2, § 50 odst. 4, § 65 odst. 1, § 88 odst. 1 AutZ) [1].

Někteří právníci, zabývající se oblastí práva duševního vlastnictví, se otevřeně hlásí k důležitosti ontologie a zdůrazňují hodnotu filozofického myšlení pro právnickou vědu. V případě autorského zákona tímto ústředním pojmem je pojem díla.

Rakouský autorský zákon dílo definuje ve svém § 1 jako „*osobitě duševní výtvory v oblasti literatury, hudby, výtvarného a filmového umění*“. Podobně je tomu v německém a švýcarském autorském právu. V § 2 německého autorského zákona: „*K zákonem chráněným dílům literárním, vědeckým a uměleckým náleží především: 1. díla jazyková (...); 2. díla hudební; 3. díla pantomimická, včetně choreografie; 4. díla výtvarného umění, včetně děl architektonických; 5. díla fotografická (...); 6. díla filmová (...); 7. díla vědecké nebo technické povahy (...). Díly ve smyslu tohoto zákona jsou pouze osobní duševní výtvory.*“ [3.s.244].

V ontologii umění je „umělecké dílo“ ústředním pojmem, taktéž tento pojem definuje samo právo v autorském zákoně co pro každého právníka je dostatečně jasný a jednoznačný.

Jak píše Max Kummer:

„Právník, který se zabývá pojmem díla, je téměř v nebezpečí, že se zabývá něčím anachronickým. Nadto je dokonce možné ho nařknout z toho, že dělá něco zbytečného, neboť soudní praxe si vždy dokázala poradit i na základě současného pojmu díla (nebo se to alespoň jeví). Proč se znepokojoval problémy tam, kde byla intuice soudce dosud dostačující!“ [3.s.345].

Autorský zákon tvrdí, že autoři jsou tvůrci svých děl a zde je ovšem jedna základní složka proces *přijetí rozhodnutí*. Proces tvorby díla spočívá především v určení *podstatných rysů realizace* díla.

Pro autora je vždy důležité jeho „poslední důvod a cíl“ uměleckého procesu. Cílem autorů je vyvolat určitý mentální proces v myslích jiných lidí, což lze považovat za svébytnou realizaci děl.

Velkým problémem autorského zákona je „přivlastněné umění“.

Pod pojem „přivlastněné umění“ bývá zahrnováno mnoho rozličných věcí. Na jednom konci škály nacházíme koláže, které využívají jeden verš již existující básně či malou část již dříve existujícího obrazu nebo fotografie, ale skládají se z větší části z nového (nebo alespoň nechráněného) materiálu a/nebo jsou navýsost originální v kombinování předem daných prvků. Na druhém konci škály nacházíme přesné repliky předchozích děl, které jsou jako celek vytrženy z původního kontextu a vloženy do nových souvislostí bez jakékoli podstatné změny jejich vizuální podoby (v případě, že se jedná o vizuální umění) [3.s.353].

Autoři děl vytvořených vlastní tvůrčí činností jsou hlavními držiteli autorských práv. Účel autorských práv je chránit a hájit práva a zájmy autorů děl vědy, literatury a umění, jakož i samotných děl před různými útoky.

Jedním z porušení autorských práv je plagiátorství. Ale co je to plagiát? **Norma ČSN ISO 5127-2003** definuje plagiát jako „*představení duševního díla jiného autora půjčeného nebo napodobeného v celku nebo z části, jako svého vlastního.*“ [4].

Zákon Ukrajiny č. 3792 - 12 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským v článku § 50 odst. 3 definuje plagiát jako „*publikace, zcela nebo částečně, cizí práce pod jménem osoby, která není autorem díla*“ [2]. Což znamená, že plagiátorství se týká pouze díla chráněného autorským právem.

Pojem „plagiát“ se v Evropě začal používat v XVII. století, a to ve smyslu krádeže literární nemovitosti. Ale postoj k plagiátorství se změnil v průběhu času. To, co bylo kdysi považováno za přijatelné, je dnes přiznáváno jako porušení autorských práv. Většina napsaných zákonů vychází z historie a tradice.

Mark Rose v knize „Estetika na přelomu milénia“ nám dává zajímavý příklad plagiátorství, který se týká sporu mezi filmy *Mimika* a *Oni!* Sem patří téma hmyzu. Říkalo se, že film *Mimika* čerpá zřetelnou inspiraci z klasického snímku *Oni! Soudce Holmes ve sporu Bleistein versus Donaldson Lithographing Company* z roku 1903,

který formuloval stanovisko rozhodující většiny amerického Nejvyššího soudu, prohlásil, „(...)že *inzertní charakter a povzbuzování obchodní činnosti nejsou vlastnosti, které by díla zbavovaly autorské ochrany*“. K tomu připojil slavný dodatek o estetických soudech v soudních přích:

„Pro lidi vzdělané pouze v oboru práva by bylo riskantní prohlásit se za definitivní soudce hodnoty obrazových ilustrací, jakmile překročí minimální a zcela očividnou hranici. Na jedné straně by určitě nedokázali náležitě ocenit některá geniální díla [...] Na straně druhé by bylo autorské právo upřeno obrázkům poutavým pro publikum méně kultivované, než je soudce“ [3.s.363].

Další příklad se stal v roce 2013, kdy spisovatel Boris Strugatsky obvinil režiséra filmu „Avatar“ Jamese Camerona z plagiátorství. Říká, že námět filmu byl převzat ze slavné série románů od bratří Strugackých „Svět poledne“ („Мир полудня“) který byl napsán v 60. letech. The Hollywood Reporter konstatuje, že režisér a producent James Cameron vyhrál soud ve sporu o plagiátorství a dostal autorské právo na postavy a děj ve filmu „Avatar“ [5].

Ale filmy nejsou jediné, na které se vztahuje autorský zákon, dalšími příklady jsou např. spory o hudebních dílech. Soudní proces zahájila společnost Good Morning to You Productions která natáčí dokument o písni Happy Birthday to You. Žaloba tvrdí, že slavná skladba se stala společenským vlastnictvím ale společnost Warner / Chappell Musik mnoho let nelegálně požaduje poplatky za jeho reprodukci.

Happy Birthday to You v roce 1893 složil školní učitelé z Louisville, Kentucky, Patty a Mildred Hill. Ve stejném roce koupila práva na píseň Clayton Sammi. Warner/Chappell Music tvrdí, že v roce 1998 nabyla právo na píseň u Clayton Sammi, což znamená, že každý kdo chce píseň Happy Birthday to You použít, musí za ni zaplatit Warner / Chappell Music [6].

Plagiátorství je náležitý problém duševního vlastnictví, protože se jedná o krádež, zbavení oprávněných držitelů majetku jako materiální odměny za jejich tvůrčí práci a jejich morální škody, což je neméně důležitý faktor ohrožení veřejné pověsti autorů děl. Při tvorbě plagiátu je zcela, nebo z části použito dílo jiného autora.

Ale kdo je přesně tím autorem?

Zákon Ukrajiny č. 3792 - 12 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským ve článku §1 definuje pojem autor jako „fyzická osoba, která svým tvůrčím způsobem vytvořila dílo“[2].

Zákon ČR č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů pojem autor je definováno v § 5 odst. 2, který říká, že autorem je fyzická osoba, která dílo vytvořila, nebo v případě souborných děl je fyzická osoba, která je tvůrčím způsobem vybrala nebo uspořádala;[1] tím nejsou dotčena práva autorů děl do souboru zařazených, což je ale nutno činit „tvůrčím způsobem“, protože jinak by nešlo o autora, ale plagiátora.

Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen "dílo"). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické. (§ 2 odst. 1 AutZ) [1]. Předmětem autorského práva je vše, co je spojené s uměním.

Z ontologického hlediska je otázkou, zda je vůbec možné vytvořit nové dílo pouhou „rekontextualizací“ nebo jen vytvořit další realizaci díla vytvořeného předchozími autory? Z hlediska autorského práva pro filozofy, kteří se zabývají ontologií uměleckých děl, je velmi důležité to, že dílo musí být přísně odlišeno od svých provedení. Autorský zákon řeší mnoho kauz ve sféře hudby, fotografií atd. Právníci, zabývající se autorským zákonem, se řídí zdravým rozumem a osvědčenou právní praxí.

Copyright vyžaduje, má-li být dílo uznáno za originální, musí vykazovat „alespoň *minimum* kreativity“.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů ze dne 7. dubna 2000, Sbirka zákonů ČR, Dostupné z: <<http://www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/07-1212000.pdf>>.
2. Zákon Ukrajiny č. 3792 - 12 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským od 23.12.1993 № 3792-XII Dostupné z: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12?test=4/UMfPEGznhhbnp.ZiP56P56HI4ZUs80msh8Ie6>>.
3. ZAHŘÁDKA, Pavel. *Estetika na přelomu milénia*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011.
4. Česká technická norma ISO 5127, - Slovník, květen 2003. - Dostupné z: <<http://nahledy.normy.biz/nahled.php?i=67126>>.
5. Джеймс Кэмерон выиграл иск о плагиате "Аватара". Интернет-журнал «Вести Репортер» ООО "Вести масс-медиа" выпуск 15.04.2014. Dostupné z: <<http://vesti.ua/kultura/34062-dzhejms-kjemeron-vyigral-isk-o-plagiate-avatara>>.
6. Самые странные судебные дела ТОП-5. Интернет-новости Дело «Happy Birthday» 2011-2014 Dostupné z: <<http://turupupu.ru/?p=22059>>.
7. Anna Stuartovna, wikipedie otevřená encyklopedie. 24. 1. 2014 Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Anna_Stuartovna>.
8. Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl roku 1886. Wikipedie otevřená encyklopedie. 19. 2. 2014 Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bernsk%C3%A1_%C3%BAmmluva_o_ochran%C4%9B_liter%C3%A1rn%C3%ADch_a_um%C4%9Bleck%C3%BDch_d%C4%9Bl>.
9. Římská úmluva a nařízení Řím I roku 1980. Evropské mezinárodní právo soukromé. JUDr. Klára Svobodová a kolektiv / Katedra mezinárodního a evropského práva, Právnická fakulta, MU/ Servisní středisko pro e-learning na MU, 2009 Dostupné z: <<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/08.html>>.
10. Nobilisová Zuzana «Zpráva ze semináře Autorský zákon v zemích Evropské unie» Zpráva z 9. listopadu 2009 ze semináře

na téma Autorský zákon v zemích Evropské unie. Copyright
Inflow © 2007 – 2013 ISSN 1802–9736 / Dostupné z:
<<http://www.inflow.cz/zprava-ze-seminare-autorsky-zakon-v-zemich-evropske-unie>>.

Vědecký dohled - odborná asistentka (KBO PF) **PhDr.
Jaroslava Celerová, CSc.**